

บทที่ 5

ผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความ

ในบทที่ 3 และบทที่ 4 ผู้วิจัยได้นำเสนอลักษณะการเชื่อมโยงความในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 5 ประเภท คือ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ กลวิธีการเชื่อมโยงความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางความหมายหรือทางไวยากรณ์ที่เกิดขึ้นในพระราชนิพนธ์ชุดนี้ นอกจากนี้การเชื่อมโยงความยังส่งผลต่อลักษณะของสำนวนภาษาที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรวมไปถึงลักษณะของงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยวซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นรูปแบบงานเขียนของพระราชนิพนธ์ชุดนี้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 ผลต่อสำนวนภาษา

กลวิธีการเชื่อมโยงความ 5 ประเภท คือ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ ส่งผลให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีลักษณะดังนี้ คือ

5.1.1 การใช้ภาษาที่กระชับ

5.1.2 การใช้ภาษาที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง เข้าใจง่าย

5.1.3 การใช้ภาษาที่ไพเราะสละสลวย อ่านแล้วเพลิดเพลิน

5.1.1 การใช้ภาษาที่กระชับ

สำนวนภาษาที่มีลักษณะกระชับนั้น มาจากการเชื่อมโยงความโดยการละ คือ การละหน่วยนามทั้งในตำแหน่งประธานและกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละในตำแหน่งประธานซึ่งพบมากในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547, น. 89) ได้กล่าวถึงลักษณะประโยคที่พบในพระราชนิพนธ์ ไกลบ้านไว้ในการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภาษาจินตภาพในเรื่องไกลบ้าน พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ว่าเป็นลักษณะประโยคที่มีโครงสร้างไม่ซับซ้อน กล่าวคือ เป็นประโยคที่ละประธานและแบ่งใจความสำคัญเป็นช่วง ๆ ต่อเนื่องกันไป ในแต่ละช่วง จะมีคำกริยาหลักเพียง 1 คำ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกใช้ประโยคที่มี โครงสร้างไม่ซับซ้อนเพื่อแสดงรายละเอียดที่สัมพันธ์กัน และไม่แบ่งประธานของประโยค เพราะได้ กล่าวมาแล้วจากประโยคแรก การเลือกใช้ประโยคเช่นนี้จะช่วยแยกแยะรายละเอียดของภาพที่มี เป็นจำนวนมากได้อย่างสั้น กระชับ และเป็นระบบ ทำให้ผู้อ่านสามารถติดตามความคิด และนึก เห็นภาพที่พระองค์ทรงถ่ายทอดได้อย่างครบถ้วน

ตัวอย่างการละหน่วยนามในตำแหน่งประธาน

(1) “...ปิ๊ง₁ไม่ยอมเดินหน้าฉัน₂เลย เกียงกันทุกวัน จน๑₂เตือนว่าพี่เขาไม่เดินหลังน้อง กันตามธรรมเนียมไทย ๑₁ก็ตอบว่าเอาไว้เถอะ ๑₁ไปเมืองไทย ๑₁จะเดินหน้า

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 235)

จากตัวอย่าง ๑₁ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ปิ๊ง₁” และ ๑₂ เป็นการละ รูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “ฉัน₂”

(2) “เมื่อได้สนทนากันอยู่นานแล้ว เจ้าแผ่นดินแลเจ้านายทั้งปวงกลับ เพราะ เจ้าแผ่นดินเสด็จอยู่เฟรเดนสเบิร์ก ระยะทางไกลสักยี่สิบแปดกิโลเมตรต้องไปรถไฟ แต่๑รับสั่งให้ จัดโต๊ะกินข้าวเย็นไว้ที่นี่ ๑ให้ปรินซ์แลปรินเซสส์วลดิมาร์ กับยอชอยู่เลี้ยง...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 7)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งประธาน คือ “เจ้าแผ่นดิน”

ตัวอย่างการละหน่วยนามในตำแหน่งกรรม

(3) “...แอสซิสตันต์เรซิเดนต์เป็นคนพูดอังกฤษได้น้อย แต่คอนโตรเลอร์อีก ๓ คนพูด๑ ได้ดี...”

(ชวาคั้งหล้ง, น. 112)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “อังกฤษ”

(4) “...เรื่องเจ้านายจวบกอดกันนั้นไม่ใช่การเบา เล่นกระแทกกันแรง ๆ อยู่ ถ้าผู้น้อยต้องเอียงปรางให้ผู้ใหญ่ ไม่ผิดกันกับลูกเอียงปรางนั้นเลย ทำเดียวกัน ดูกอฟเยนัวเอียง๑ให้ฉันก่อน เขาแกล้มเข้ามาไถจุมุกตาปากเขาทีเดียว...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 199)

จากตัวอย่าง ๑ เป็นการละรูปภาษาในตำแหน่งกรรม คือ “ปราง”

จากผลการศึกษาพบว่า การละหน่วยนามทั้งในตำแหน่งประธานและกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละหน่วยนามในตำแหน่งประธานนั้น มีส่วนทำให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความกระชับแต่ขณะเดียวกันก็ยังคงความชัดเจนของเนื้อความอยู่ โดยผู้อ่านสามารถเข้าใจหน่วยนามที่ได้จากรูปภาษาที่นำหรือตามมาและปรับทภาษาที่ปรากฏแวดล้อม

5.1.2 การใช้ภาษาที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง เข้าใจง่าย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บันทึกสิ่งต่าง ๆ ที่ทรงพบระหว่างเสด็จประพาสต่างประเทศไว้อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง โดยทรงอธิบายให้ความกระจ่างชัดเจนเป็นหลัก พระองค์ทรงใช้ภาษาที่เรียบง่าย ชัดเจน และเข้าใจง่าย ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพได้แม้ว่าจะไม่ได้ร่วมชบวนเสด็จด้วยก็ตาม

สำนวนภาษาที่มีลักษณะชัดเจน แจ่มแจ้งและเข้าใจง่ายนั้น มาจากการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึงด้วยการเปรียบเทียบ การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ การซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง การใช้คำศัพท์และการใช้คำเชื่อม ได้มีผู้กล่าวถึงสำนวนภาษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในการทรงพระราชนิพนธ์ว่า ทรงใช้ภาษาได้อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง เมื่ออ่านแล้วสามารถเข้าใจได้โดยง่าย ดังนี้

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงยกย่องกระบวนการนำเสนอเรื่องราวการเสด็จประพาสต่างประเทศในพระราชนิพนธ์ เรื่องไกลบ้านว่า

เป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งอ่านไม่รู้จักเบื่อซ้ำพเจ้าเองได้เคยอ่านประมาณเห็นจะราวห้าเที่ยวหกเที่ยวแล้วก็ยังไม่เบื่อ ใครได้เคยอ่านมาแต่ก่อนก็กล่าวเช่นเดียวกัน เพราะพระราชปฏิภาณในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์กระบวนการพรรณาว่าด้วยสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตีถากกระบวนการบรรยายเล่าเรื่องอันใดก็ดี แจ่มแจ้งอ่านจับใจไม่เลือกว่าทรงพระราชนิพนธ์เรื่องใดๆ ในกระบวนการนั้นแทบไม่มีผู้ใดเทียมถึง (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2497, น. (3)-(4))

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) (อ้างถึงใน สรติ ใจสอาด 2542, น. 195) ทรงกล่าวยกย่องสำนวนพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง “สำนวนหนังสือ” ว่า

อ่านแล้วเข้าใจแจ่มแจ้งเหมือนเดินไปในที่เตียนราบ ไม่ต้องบุกหน้าวรก ไม่ต้องสะดุดขอนไม้บนถนนขวางทาง ไม่ต้องปีนข้ามรั้ว ไม่ต้องโจนข้ามคู ไม่ต้องอดลมหายใจ เพื่อจะแบ่งปัญญาให้รู้ความหมายของหนังสือ ไม่ต้องคดเคี้ยวเป็นงูเลื้อย ทรงใช้สำนวนอย่างทีพุดกันอยู่เสมอๆ ไม่ทรงประติดประดยแต่ละประโยค ให้เป็นประโยคทรงเครื่อง เปรียบเหมือนแต่งตัวธรรมดา เดินไปตามสบายไม่มุ่งทางหงส์ คาคาเด็ยราบด สวมชฎาเดินท่าย่เกออกนอก เมื่อจะตรัสอะไรก็ตรัสออกมาตรงๆ ตามภาษาธรรมดา เราก็เข้าใจทันที

นอกจากนี้ทิวศักดิ์ ญาณประทีป (ม.ป.ป., น. 60-62) ได้กล่าวถึงสำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์ เรื่องไกลบ้านสรุปได้ว่า ทรงใช้คำง่าย ๆ ที่ใครอ่านก็เข้าใจได้ การบรรยายแจ่มแจ้งชัดเจน เป็นกระบวนการความคิดติดต่อกันมีความหมายบริบูรณ์ อีกทั้งทรงใช้คำเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม อ่านแล้วทำให้เห็นคล้ายตาม และเกิดภาพพจน์

จากคำกล่าวทั้งหมดข้างต้น แสดงให้เห็นลักษณะสำนวนภาษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่สำคัญประการหนึ่งคือ ทรงใช้สำนวนภาษาที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง และเข้าใจง่าย ซึ่งการเชื่อมโยงความที่ส่งผลต่อสำนวนภาษาดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

การอ้างถึงด้วยการเปรียบเทียบ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชอุปนิสัยช่างคิด ช่างสังเกตและช่างจดจำ พระองค์ทรงเลือกสิ่งทีใกล้เคียงกันมาเปรียบเทียบกัน โดยทรงนำสิ่งที่คนทั่วไปรู้จักหรือคุ้นเคยมาเปรียบเทียบกับสิ่งต่าง ๆ ที่ทรงประสบพบเห็นในต่างประเทศ ซึ่งถือเป็นสิ่งแปลกใหม่ที่ผู้อ่านไม่รู้จักหรือไม่คุ้นเคย เป็นการสร้างจินตภาพสิ่งไกลตัวจากสิ่งใกล้ตัว เพื่อให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจเรื่องราวที่ทรงถ่ายทอดได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

(1) “...แตรอีกอย่างหนึ่ง รูปร่างคล้าย ๆ ลูกหว่า แต่สีแดงเป็นแตรอย่างเหลือต่างแดง ยังไม่สุก เขาว่าเมื่อสุกแล้วรสเหมือนลูกองุ่น ออกลูกดกแดงไปเต็ม ๆ ต้น...”
(ไกลบ้าน ล.2, น. 196)

จากตัวอย่าง เป็นการเปรียบเทียบลักษณะของลูกแตร ว่ามีลักษณะรูปร่างคล้ายลูกหว่า และมีรสชาติเหมือนลูกองุ่น โดยมีคำแสดงการเปรียบเทียบ คือ “คล้าย ๆ” และ “เหมือน”

(2) “...รထားไฟฟ้าเดินต่อกันถึงสามหลังก็มี แต่มันเดินช้า ๆ แลการหลีกรถได้อย่างยิ่ง ถนนโดยมากกว้างเท่าถนนบำรุงเมือง รถหลีกกันเกือบจุกคนบนรถจะโดนกัน...”
(ไกลบ้าน ล.1, น. 94-95)

จากตัวอย่าง เป็นการเปรียบเทียบลักษณะถนนที่เมืองนั้น ว่ามีขนาดกว้างเท่ากับถนนบำรุงเมือง โดยมีคำแสดงการเปรียบเทียบ คือ “เท่า”

การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะเพื่อนำและแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ ให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

(1) “...กลับออกจากโรงพยาบาลข้ามทางรถไฟมาเลี้ยวไปทางขวาไปไฮเต็ลเอมมา ซึ่งรัฐบาลออกเงินสร้างขึ้นเหมือนที่เมาส์ เพราะเป็นที่ตั้งใหม่ไม่มีผู้ใดจะมาตั้งแต่ครั้งเมื่อสร้างขึ้นแล้ว

ให้ผู้ฟังโดยว่าประมวลเป็นการเปิดเผย ลงปลายมือก็เป็นรัฐบาลได้คุ้มทุนเร็วแล้วกลายเป็นกำไร ไฮเตลนี้ ทำท่าทางดี ที่ตั้งก็ดีด้วย แต่ยังไม่เริ่มต้นไม่เล็ก ๆ ...”

(ชวาคครั้งหลัง, น. 213-214)

จากตัวอย่าง “ไฮเตลนี้” ประกอบด้วยรูปภาษาที่เป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ “ไฮเตล” กับคำชี้เฉพาะที่ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “นี้” ใช้อ้างถึงสถานที่ คือ “ไฮเตลเอมมา” เพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของไฮเตลเอมมาว่ามีที่ที่ตั้งดี แต่ยังไม่ค่อยอยู่ ทำให้เข้าใจลักษณะของไฮเตลเอมมามากยิ่งขึ้น

(2) “...จอดรออยู่บนถนนดูชนกระบือชนโค กระบือที่จะมาชนนั้นแต่งที่เขา มีเครื่องทองอังกฤษประดับตลอดทุกตัว ทั้งสองฝ่ายมีกลองสองใบ...ในเวลากระบือชนกันดีกลองด้วยกลองนั้นก็คือกลองแขกเรานี้เอง แต่ของเราพิสดารขึ้นด้วยสีขี้ผึ้งจุกยา...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลายู, น. 213)

จากตัวอย่าง “กลองนั้น” ประกอบด้วยรูปภาษาที่เป็นนามทั่วไป “กลอง” กับคำชี้เฉพาะที่ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “นั้น” ใช้อ้างถึงสิ่งของ คือ “กลองสองใบ” และ “กลอง” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในประเพณีชนโคกระบือของท้องถิ่นนั้น เพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะของกลองที่ใช้ตีในการชนโคกระบือว่ามีลักษณะเหมือนกลองแขกของไทย

การซ้ำรูป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การซ้ำรูปที่เป็นการซ้ำทุกส่วนในการบรรยาย พรรณนา และอธิบายสิ่งต่างๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสต่างประเทศทั้งสภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน การซ้ำรูปทำให้ผู้อ่านเข้าใจและติดตามเรื่องราวต่างๆ ที่ทรงนำเสนอได้ง่าย เพราะได้ปรากฏรูปภาษานั้นนามาก่อนแล้วจึงไม่ต้องตีความรูปภาษาที่ซ้ำ

ตัวอย่าง

(1) “...เขามราปีแลเขามราปาน้อยอยู่ข้างสูงใหญ่มาก เมฆคลุมยอดดอยอยู่เสมอ ต่อเมื่อใดเมฆเคลื่อนที่ไปจึงได้เห็นควนขึ้นพลุ่ง ๆ สัก ๒ คราว พอตกพลบเมฆบังหมดเกือบไม่ให้เห็นตัวเขา...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 217)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำทุกส่วนของคำนาม คือ “เมฆ” ซึ่งปกคลุมยอดเขาทำให้มองไม่เห็นเขาเหล่านั้น เป็นการบรรยายถึงลักษณะธรรมชาติที่ปรากฏ

(2) “...เมื่อว่าไปตามจริงแล้ว ดูเหมือนเราเข้าใจว่าฝรั่งกินเนื้อสัตว์เสมอ แต่ที่แท้จริงราษฎรคนจนไม่มีใครได้กินเนื้อสัตว์...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 180)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำทุกส่วนของกริยาวลี คือ “กินเนื้อสัตว์” ซึ่งคนยุโรปที่มีฐานะยากจนไม่มีโอกาสได้กินเนื้อสัตว์ เป็นการบรรยายเกี่ยวกับเรื่องอาหารการกินของชาวยุโรป โดยใช้การกล่าวซ้ำกริยาวลี “กินเนื้อสัตว์”

การซ้ำโครงสร้าง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวซ้ำโครงสร้างเพื่อแสดงรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางต่างประเทศ หรือเน้นย้ำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้เกิดความชัดเจน วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547, น. 89) ได้กล่าวถึงประโยคที่มีการซ้ำโครงสร้างว่า พระองค์ทรงใช้ประโยคที่มีการซ้ำโครงสร้างเพื่อเน้นลักษณะหรืออาการของสิ่งต่าง ๆ หรือใช้เพื่อช่วยแสดงรายละเอียดเป็นส่วน ๆ มักนำไปใช้ในข้อความที่มีรายละเอียดมาก

ตัวอย่าง

(1) “...เมื่อเขาทั้งปวงนี้กำเริบขึ้นครั้งใดฝนคิลาถ่านทรายโคลนมาตกถมยอดเขาเป็นชั้น ๆ ต้นไม้เหล่านั้นบางทีก็ตาย บางทีก็ไหม้ไปด้วยโคลน แล้วก็กลับงอกงามขึ้น...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 324)

จากตัวอย่างปรากฏการซ้ำโครงสร้าง คือ “บางทีก็+...” ส่วนหน่วยคำอื่นที่ตามมาเพื่อบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บนภูเขาตามที่ภูเขาไฟระเบิดนั้นต่างกันออกไป คือ “ตาย” และ “หุ้มไปด้วยโคลน”

(2) “...ตามทางมีหุ่นที่เป็นกรุยหุ้มผ้าดำข้าง ๑ ขาวข้าง ๑ มีเรือพายกรรมกรปักธงข้าง ออกมานำ เข้าไป ๓๐ นาทีถึงปากอ่าว มีบ้านเรือนอยู่หลายสิบหลัง มีโรงยาวผ่าซัดตะถ่อปูน หลัง ๑...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 220)

จากตัวอย่างปรากฏการซ้ำโครงสร้างที่หน่วยกริยา คือ “มี+...” ส่วนหน่วยคำอื่นที่ตามมาเพื่อบรรยายรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางเสด็จพระราชดำเนินประพาสสถานที่ต่าง ๆ นั้นต่างกันออกไป

การใช้คำศัพท์เพื่อความหมาย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำเพื่อความหมาย ได้แก่ การซ้อนคำ และการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกัน เพื่อช่วยเน้นและเสริมความหมายให้ชัดเจนขึ้น

ตัวอย่างการใช้คำซ้อน

(1) “ที่ซึ่งน้ำใหญ่นี้เป็นที่ประชุมแห่งยอดเนินเขาทั้งปวงเป็นวงรอบ ในระหว่างนั้นเป็นที่ซอกเขาลึกลงไป ก่อทำนบกั้นตามช่องเขาเสีรอบ ชั่งน้ำไว้ในซอกเขา อาศัยน้ำฝนด้วยสายน้ำตกที่มีมาริน ๆ อยู่เสมอ มิใช่ น้ำตกใหญ่เหมือนปิ้ง ด้วยในที่สระนั้นกว้างขวางใหญ่โตเหมือนทะเลสาบที่เมืองร่างกุ้ง...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 127)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำเพื่อความหมาย ได้แก่ คำว่า “กว้างขวางใหญ่โต” เพื่อช่วยเน้นความหมายของคำให้มีน้ำหนักและชัดเจนขึ้น

(2) “สเตรชั่นรถไฟตั้งแต่สวิตเซอร์แลนด์มาจนถึงที่หมดจดสะอาด ผู้คนแปลกกับที่
อิตาลีมาก ที่นั่นสกปรกโสมม...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 270)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำพ้องความหมาย ได้แก่ คำว่า “หมดจดสะอาด” และ
“สกปรกโสมม” เพื่อช่วยเน้นความหมายของคำให้มีน้ำหนักและชัดเจนขึ้น

ตัวอย่างการใช้คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกัน

(3) “แต่รวบรวมใจความในการที่ขึ้นบกวันนี้ เหนื่อยพอใช้ สะใจที่นอนมานานจนเบื่อ
ขึ้นสระน้ำก่อนจะอยู่ข้างฟก รวมเบ็ดเสร็จ ๘ ชั่วโมง แต่ใจคอรื่นรมย์สบายเสียจริง ๆ รู้สึกเช่นอยู่
กับบ้านเรา เพราะเจ้าของบ้านเขาใจดีนี่...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 106)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการนำคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “รื่นรมย์”
กับ คำว่า “สบาย” มาเรียงต่อกันเพื่อช่วยเน้นความหมายให้เห็นว่าในช่วงเวลานั้นพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความสำราญพระราชหฤทัยเป็นอย่างมาก

การใช้คำเชื่อม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คำเชื่อมแสดง
การแจกแจงรายละเอียด และคำเชื่อมแสดงการขยายความ เพื่อบรรยาย พรรณนา และอธิบาย
เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางให้เกิดความชัดเจน

ตัวอย่างคำเชื่อมแสดงตัวอย่าง

(1) “...บ้านพระยาสุรพลตั้งอยู่พ้นชายเนินขึ้นไปหน่อยหนึ่ง เป็นบ้านสวนอยู่ในหมู่
ต้นไม้ครึ้ม ปลูกต้นไม้ม่วงมากกำลังออกช่อ และต้นไม้ดอกหอม เช่น จำปา จำปี มะลิ เป็นต้น...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลายู, น. 211)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คือ “เช่น...เป็นต้น” เพื่อแสดงตัวอย่างต้นไม้
ที่มีดอกหอมในสวนบ้านพระยาสุรพล คือ “จำปา จำปี มะลิ”

ตัวอย่างคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด

(2) “...วันนี้เป็นฟังแรกที่รู้ว่าหนังสือชวากับมลายูผิดกันมาก **คือ** มลายูเขียนชวาไปซ้าย ชวาเขียนซ้ายมาชวาตามธรรมเนียม...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 42)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด “คือ” เพื่อแจกแจงรายละเอียดเกี่ยวกับความแตกต่างของการเขียนภาษาชวาและภาษามลายูว่า “มลายูเขียนชวาไปซ้าย ชวาเขียนซ้ายมาชวาตามธรรมเนียม”

ตัวอย่างคำเชื่อมแสดงการขยายความ

(3) “...เวลาโงะเศไปทีสเตรชั่น ออกจากบ้านดองเวลาโงะ ๒๖ นาที ไปหยุดที่ จิตยาเลงกา ๑๕ นาที เกินกว่าที่จะหยุด เพราะเหตุว่ารถไฟข้างหน้าอินยินเสีย ลงเดินไปทาง หลังสเตรชั่น ดูของขายเป็นเครื่องอาหารและหีบของเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงที่บ้านพวกฝรั่งรถไฟ อยู่ ซ้อนน้ำอบฝรั่งที่มีรูปสุสุหนันกับเมียแล้วกลับมาขึ้นรถไฟ แล้วหยุดพักที่อิเกริก**ซึ่ง**เป็นสเตรชั่น สูงที่สุด...”

(ชวาครั้งหลัง, น. 86)

จากตัวอย่าง ปรากฏคำเชื่อมแสดงการขยายความ “ที่” “ซึ่ง” เพื่อขยายความลักษณะของน้ำอบฝรั่งที่พระองค์ทรงซื้อว่า “มีรูปสุสุหนันกับเมีย” และขยายความเกี่ยวกับสเตรชั่นอิเกริกว่า “เป็นสเตรชั่นสูงที่สุด”

จากการศึกษาพบว่า กลวิธีการเชื่อมโยงความ อันได้แก่ การอ้างถึงด้วยการเปรียบเทียบ การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ การซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง การใช้คำซ้อน การใช้คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกัน การใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง การใช้คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด และการใช้คำเชื่อมแสดงการขยายความ มีส่วนทำให้ลักษณะสำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความชัดเจน แจ่มแจ้งและเข้าใจง่าย

5.1.3 การใช้ภาษาที่ไพเราะ สละสลวย อ่านแล้วเพลิดเพลิน

สำนวนภาษาที่ไพเราะสละสลวย อ่านแล้วเพลิดเพลิน มาจากการเชื่อมโยงความโดยการซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง และการใช้คำศัพท์วรรณพร พงษ์เพ็ง (2547, น. 89) กล่าวถึงประโยคที่มีการซ้ำโครงสร้างว่า หมายถึง ประโยคที่มีการซ้ำคำหรือวลีเดียวกัน ในประโยคที่วางเรียงต่อเนื่องกัน ส่งผลให้จินตภาพเด่นชัดยิ่งขึ้น อีกทั้งเสริมให้การเรียบเรียงความสละสลวยด้วยจังหวะจะโคนของคำหรือวลีที่ซ้ำกันนั้น

ตัวอย่างการเชื่อมโยงความโดยการซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง และการใช้คำศัพท์ที่ส่งผลให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความไพเราะสละสลวย อ่านแล้วเกิดความเพลิดเพลิน มีดังนี้

การซ้ำรูป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การซ้ำรูปเพื่ออ้างถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการกล่าวซ้ำรูปภาษาเพื่อการอ้างถึงนี้ยังช่วยก่อให้เกิดความเพลิดเพลินในการอ่านได้อีกทางหนึ่ง

ตัวอย่าง

(1) “...มีที่ควรจะบอกได้ แต่เรื่องกินช่ออุ้งน้มน้ำพริก เสมอใจประจกนไปหน่อยหนึ่ง คือเอาลูกโตกว่าหัวแมงวันมาให้กิน แต่ก็อร่อย แต่น้ำพริกแล้วไม่เป็นรสเลย เพราะต้องใช้แอนโชวีซึ่งลูกชายใหญ่เรียกว่าจินตรกระวีแทนกะปิ พริกก็มีแต่พริกแห้งเผ็ดกั่วร้าว มะนาวก็มีแต่มะงั่วเปรี้ยวร้ายกาจ ดังนั้นน้ำพริกจึงจะรู้ว่าน้ำพริก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 246)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำทุกส่วนของคำนาม คือ “น้ำพริก” ซึ่งเป็นอาหารไทย การทำน้ำพริกที่ต่างประเทศไม่มีเครื่องปรุงครบเหมือนที่เมืองไทย รสชาติจึงไม่อร่อยเท่า

(2) “...ที่ลงน้ำมีตะพานลอยเป็นเรือมีเสาเหล็กมีปลอกภูตขึ้นลงได้ตามน้ำขึ้นน้ำลง ดูกว้างขวางใหญ่โตมากแต่สกินเนอบอกว่าพวกพ่อค้าไม่ชอบจะเรือตะพานเก่าก็ไม่ยอมให้เรือ ถ้ามพระยาระนองว่าไม่ชอบตะพานใหม่ ชอบตะพานเก่ากันเพราะอะไร เขาว่าตะพานใหม่นี้ไม่

เหมาะที่จะขึ้นลง ด้วยต่อไปมีสะพานหลายสะพาน เรือแจ็กเข้าจอดได้ง่ายกว่า ที่ชอบสะพานเก่า เพราะมีไ้วสินค้าเป็นที่พวกถนนใน ๆ ได้ขึ้นของขึ้น ถ้ามาขึ้นสะพานใหม่นี้มาอยู่ข้างในลึกเข้ามาไกลไป...”

(แหลมมลายู ล.2, น. 59-60)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำทุกส่วนของนามวลี คือ “สะพานเก่า” “สะพานใหม่” ซึ่งเป็นการบอกลักษณะของสะพานว่ามีทั้งที่สร้างไว้แต่เดิมและที่สร้างขึ้นใหม่ จึงมีทั้งของเก่าและของใหม่ พ่อค้าส่วนใหญ่ยังชอบของเก่ามากกว่า เนื่องจากช่วยอำนวยความสะดวกให้มากกว่า

การซ้ำโครงสร้าง

การซ้ำโครงสร้างนอกจากจะใช้เพื่อเน้นย้ำ หรือแจกแจงแสดงรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ แล้วยังช่วยเสริมให้การเรียบเรียงความเกิดความไพเราะสละสลวยด้วยจังหวะจะโคนของคำหรือวลีที่ซ้ำกันนั้นอีกด้วย

ตัวอย่าง

(1) “...อากาศที่เป็นสีสลัวที่เหลืองแลแดงมีจริง เขาที่เป็นรูปเงินตำ ๆ ริมน้ำ ค่อยสูงขึ้นไปจนสูงสุด มีสโนขาวคลุมอยู่มีจริง บ้านเรือนที่ดูเหมือนเกล้งเขียนเล่นตั้งอยู่กลางไร่่อ่งนแลกลางนาข้าวสาลีมีจริง คนที่แต่งตัวต่าง ๆ จนคะเนไม่ถูกมีจริง น้ำที่นิ่งแลสุดสายตา ลึกแต่ใสแลเห็นพื้นทรายมีจริง เมฆที่เป็นรูปต่าง ๆ สีต่าง ๆ ด้านหนึ่งเป็นพยับมัว ด้านหนึ่งสว่างเป็นพระอาทิตย์อยู่ในหมอกมีจริง เมื่อจะว่าตามที่พรรณนามานี้ ถ้านั่งนิ่ง ๆ ดูไปก็เหมือนเรานั่งดูรูปภาพแลนสเค็ปที่ทำให้หมุนเลื่อนไปได้เปลี่ยนแปลง ๆ กันไป ล้วนแต่งามซึ่งแต่เยือกเย็น ชวนให้คิดนิราศมาก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 205)

จากตัวอย่างปรากฏการซ้ำโครงสร้างหน่วยกริยา คือ “...มีจริง” ส่วนเนื้อความที่ปรากฏในโครงสร้างนี้เป็นการพรรณนาเกี่ยวกับธรรมชาติอันสวยงามของประเทศสวิตเซอร์แลนด์

(2) “ตั้งแต่ลูกเจ็บมานอนไม่ได้เป็นปกติ เป็นต่าง ๆ นานาเหลือที่จะรำพัน ตกลงมา ตอนปลายน้ำอยู่ใน ๒ ชั่วโมง ตื่นขึ้นถามครั้งหนึ่ง แต่ไม่แปลกเหมือนเมื่อคืนนี้ หลับไปถึง ๓ ชั่วโมง เศษ เกือบ ๔ ชั่วโมง ตื่นขึ้นเอะอะเรื่องอาการหน่อยหนึ่ง แล้วนอนอีก จะตื่นก็ไม่ไช้ จะหลับก็ไม่ไช้ จะฝันก็ไม่ไช้ จะไม่ฝันก็ไม่ไช้ เหมือนดูซินโฟนาโตกราฟ มีเรื่องต่าง ๆ เปลี่ยนเสมอ แต่ไม่ดูร้ายเหมือนอย่างคืนก่อน ๆ ...”

(ชวาทร์หลัง, น. 64)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำโครงสร้างหน่วยกริยา คือ “จะ+...+ก็ไม่ไช้” ส่วนหน่วยคำอื่นที่ปรากฏในโครงสร้างนี้เป็นการแสดงความรู้สึกของพระองค์ขณะบรรทม

การใช้คำศัพท์เพื่อความหมาย

การใช้สำนวนภาษาแบบมีสัมผัสในงานเขียนประเภทร้อยแก้ว ทั้งสัมผัสคล้องจองและสัมผัสอักษร ช่วยทำให้งานเขียนเกิดความไพเราะและความเพลิดเพลิน ในงานพระราชนิพนธ์ร้อยแก้วเสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มีการใช้คำสัมผัสคล้องจองในคำขึ้นเป็นจำนวนมาก คำคล้องจองเหล่านี้ช่วยทำให้เกิดจังหวะที่สร้างความเพลิดเพลินและควมมีชีวิตชีวาแก่ผู้อ่าน

ตัวอย่างการใช้คำขึ้น

(1) “...รถไฟมาถึงเบอร์เคนเวลาเที่ยงเศษ ระยะทางอยู่ในร้อยกิโลเมตรเศษ ขึ้นรถตรงมาโฮเทลนอร์วี โฮเทลนี้เป็นตึกสบายแสงงดงามอย่างดี คนช่างดูมากมายจริง ๆ เสียงร้องกันเอ็ดความรู้สึกในใจชอบกล เหมือนพระยาบ้านนอกเข้าไปบางกอก เพราะตั้งแต่ออกจากคริสเตียนเนียมาแล้ว ไม่มีเมืองใดที่น่าจะเรียกว่าเมืองเต็มตามแผนฝรั่งได้ แต่ความรู้สึกในใจรู้สึกสบาย เหมือนไปเที่ยวในหัวเมืองของเราเอง เพราะเมืองเหล่านั้นก็ไม่สู้ผิดกับเมืองเราเท่าใด เลวกว่าก็มี ราษฎรก็เป็นคนที่ซื่อ ๆ แลใจดีอารีอารอบ พบใครเข้าก็ยิ้มแย้มแจ่มใส ไมทนาสาธุโบกมือ แบกผ้าให้ฮิ้ว ไปดีมาดี ดูใจคอมันสนิสนม ไม่นึกว่าเป็นฝรั่ง...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 228-229)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำเพื่อความหมายที่มีลักษณะคล้องจองกัน คือ “ใจดีอารีอารอบ” “ยิ้มแย้มแจ่มใส” “ไมทนาสาธุ”

ตัวอย่างการใช้คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกัน

(2) “...ต่อนั้นชกมวยมีขึ้น ต่อยกันบนแท่นหลายคู่ มีชาวเมืองเบอลินคนหนึ่งมากับเมีย ขึ้นไปสู้กับเขาบ้าง ทำท่าเก๋กั๊วเกะกะ ถูกจับเหวี่ยงลงไป ยายเมียเหยเข้าไปวุ่นต่าง ๆ เป็นการเล่น ตลก อยู่ข้างจะดีไม่ใช่เล่นอย่างที่เรียกกันว่ามวย...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 338)

จากตัวอย่างข้างต้น มีการใช้คำศัพท์พ้องความหมายที่มีลักษณะสัมผัสอักษร คือ “เก๋กั๊วเกะกะ”

การใช้คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ

การใช้คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบที่พบในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวช่วยสร้างภาพพจน์ และก่อให้เกิดความงดงามทาง ภาษา

ตัวอย่าง

(1) “ตามทางนี้นักเป็นหมู่ ๆ นกกระเรียนนกกระทาและอะไร ๆ ยืนราวกับหัดทหาร เห็น หน้าลงน้ำทั้งนั้น ห่างจากเรือเราสี่ห้าเส้นเท่านั้น ดูเพลินทีเดียว...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 142)

จากตัวอย่าง “ราวกับ” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบลักษณะการยืนของนกที่ พระองค์ทรงพบว่าเหมือนกับ “หัดทหาร”

(2) “...นั่งดู ๆ สองฝั่งน้ำมา นึกขึ้นได้พร้อมกันหมดว่าเหมือนรูปสวรรณคดีที่เขียนไว้ใน พระที่นั่งไพศาล เรือนเหล่านั้นเหมือนกับวิมานตั้งอยู่ราย ๆ...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 37)

จากตัวอย่าง “เหมือน” เป็นคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบลักษณะภาพสองฝั่งน้ำที่ทรง พบระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินโดยเรือว่าเหมือนกับ “รูปสวรรณคดีที่เขียนไว้ในพระที่นั่งไพศาล เรือนเหล่านั้นเหมือนกับ “วิมานตั้งอยู่ราย ๆ”

จากผลการศึกษาพบว่า การซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง การใช้คำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันมาเรียงต่อกัน การใช้คำซ้อนและการใช้คำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ มีส่วนช่วยให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความไพเราะ สละสลวย อ่านแล้วเกิดความเพลิดเพลิน

จากการศึกษาเรื่องผลของการเชื่อมโยงความที่มีต่อสำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สรุปได้ว่า การเชื่อมโยงความทั้ง 5 ประเภท คือ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ ส่งผลต่อสำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 3 ลักษณะ คือ 1. การใช้ภาษาที่กระชับ 2. การใช้ภาษาที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง เข้าใจง่าย และ 3. การใช้ภาษาที่ไพเราะ สละสลวย อ่านแล้วเพลิดเพลิน

5.2 ผลต่อลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยว

การเชื่อมโยงความเป็นกลวิธีแสดงความสัมพันธ์ทางความหมายหรือทางไวยากรณ์ให้เกิดขึ้นภายในเรื่อง ความสัมพันธ์ทางความหมายหรือทางไวยากรณ์ที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้ผู้อ่านได้เห็นถึงกลวิธีการนำเสนอ คือ รูปแบบและมุมมอง รวมถึงลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวอันเป็นลักษณะของงานพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศชุดนี้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำเชื่อม และการใช้คำศัพท์

ตามที่สรตี ใจสะอาด (2542) ได้ศึกษาเรื่อง “จดหมายเหตุรายวัน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : ต้นเค้าการเขียนสารคดีท่องเที่ยวยุคแรกของไทย” ผลการศึกษาพบว่าพระราชนิพนธ์ชุดดังกล่าวมีลักษณะที่อาจเรียกได้ว่าเป็นสารคดีท่องเที่ยวได้เพราะมีลักษณะสอดคล้องกัน ดังนี้ คือ

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ทอดพระเนตรในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้น ๆ ด้วยพระองค์เอง
2. พระองค์ทรงให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่เสด็จพระราชดำเนินทั้งทางด้านสภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตของประชาชน รวมถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี

3. พระองค์ทรงแทรกนิทาน ตำนาน เกี่ยวกับสถานที่ที่เสด็จพระราชดำเนินไว้
4. พระองค์ทรงใช้ภาษาที่เรียบง่าย ชัดเจน ในการถ่ายทอดเรื่องราวเนื้อหาให้ผู้อ่านได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กับได้รับความเพลิดเพลิน
5. พระองค์ทรงฉายพระบรมฉายาลักษณ์ และมีพระราชดำรัสให้ถ่ายภาพสถานที่ต่าง ๆ เก็บไว้

บุญยงค์ เกศเทศ (2525, น. 40) กล่าวว่า “สารคดีท่องเที่ยว (Travelogue) เป็นข้อเขียนที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวแล้วมีการบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็น ประสงค์ให้ผู้อ่านได้เห็นภาพท้องถิ่น สถานที่ ความเป็นอยู่ของผู้คน สภาพภูมิประเทศ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ผู้เขียนมักจะมีลีลาการเขียนที่เต็มไปด้วยศิลปะทำนองเป็นเรื่องเล่า เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเพลิดเพลิน”

การเขียนสารคดีท่องเที่ยวจัดเป็นการเขียนเพื่อเล่าเรื่อง ดังที่ มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ (2533, น. 120) ได้กล่าวถึงความหมายของการเขียนเพื่อเล่าเรื่องไว้ว่า “คือการเขียนเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความรู้ เป็นการเขียนเล่าเหตุการณ์ที่ผู้เขียนประสบ หรือเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น . . . วิธีการเขียนเพื่อเล่าเรื่อง ผู้เขียนต้องเล่าเรื่องตามลำดับเหตุการณ์ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง”

จากนิยามความหมายของสารคดีท่องเที่ยวข้างต้นสรุปได้ว่า สารคดีท่องเที่ยว คือ งานเขียนที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้รับจากการเดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งทางด้านสภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมุ่งให้ผู้อ่านได้รับทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน

ส่วนกลวิธีการนำเสนอสารคดีท่องเที่ยว คือการถ่ายทอดประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้รับจากการเดินทางท่องเที่ยว โดยผู้เขียนจะมีวิธีการถ่ายทอดเรื่องราวการเดินทางท่องเที่ยวของตนในรูปแบบต่าง ๆ รูปแบบของสารคดีท่องเที่ยวแต่ละเรื่องขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อเรื่องและจุดประสงค์ของผู้เขียน รูปแบบของพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1.บันทึกประจำวันหรืออนุทิน

(diary) คือ การบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน แต่ไม่จำเป็นต้องทุกวันก็ได้ (ทิพย์สุนทร อนุมบุตร, 2533, น. 69) และ 2. พระราชหัตถเลขาหรือจดหมาย คือ หนังสือที่มีไปถึงกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542, น. 286) รูปแบบของจดหมายทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเอง โดยผู้เขียนสามารถเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ ส่วนมุมมองของการนำเสนอในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศชุดนี้เป็นการเล่าผ่านการรับรู้ ดู เห็น รู้สึก ของผู้เขียน เรียกว่าการใช้มุมมองของผู้เขียน การเล่าลักษณะนี้จะปรากฏสรรพนามของผู้เล่าเรื่อง คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ “พ่อ” “ฉัน” และ “เรา”

จากหลักเกณฑ์และผลการศึกษาตลอดจนนิยามเกี่ยวกับสารคดีท่องเที่ยวดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะเรียกพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวชุดนี้ว่าเป็นสารคดีท่องเที่ยวได้เช่นกัน กลวิธีการเชื่อมโยงความที่ผู้วิจัยศึกษา มีความสอดคล้องกับลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวและกลวิธีการนำเสนอสารคดีท่องเที่ยว 2 ประการ¹ ดังนี้ คือ

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ทอดพระเนตรในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้น ๆ ด้วยพระองค์เอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับกลวิธีการเชื่อมโยงความ ดังนี้

การอ้างถึงด้วยบุรุษสรรพนาม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางประพาสต่างประเทศด้วยพระองค์เอง เพื่อเป็นการบันทึกพระราชประสบการณ์ที่ทรงพบเห็นเหล่านั้นเก็บไว้ หรือเพื่อถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นที่ไม่ได้พบเห็นเข้าใจ โดยทรงใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 “เรา” และ “ฉัน” แทนพระองค์ในการทรงพระราชนิพนธ์ซึ่งเป็นการเล่าผ่านมุมมองของผู้เขียน และทรงใช้สรรพนามบุรุษที่ 3 “เขา” อ้างถึงผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ

¹ลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องการใช้ภาษาที่กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ภาษาที่เรียบง่าย ชัดเจน ในการถ่ายทอดเรื่องราวเนื้อหาให้ผู้อ่านได้รับความรู้ไปพร้อม ๆ กับได้รับความเพลิดเพลินนั้น ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไว้แล้วในหัวข้อ 5.1 ผลต่อสำนวนภาษา

ตัวอย่าง

(1) “...เรื่องอะไร ๆ ที่แม่เลิกอยากรู้ก็สั่งให้บอกนั่น ได้สังเกตแล้วแต่ครั้งจะให้ กรมสมมติเขียนก็ออกอวย เขียนเองก็ไม่มีเวลา ฉันยังมีเรื่องมากนักรู้จะเล่า มาพักอยู่ที่ฟลอเรนซ์ หลายวัน คงจะมีเวลาเขียนอีก...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 234)

จากตัวอย่าง “ฉัน” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ทรงใช้แทนพระองค์ในพระราชหัตถเลขาที่ ทรงมีมาถึงสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรป พ.ศ. 2440

(2) “เราลืมไปเมื่อขึ้นบกมีต้นไม้อย่างหนึ่งลูกขนาดหัวเป็นสี่เหลี่ยมข้างข้าง กลิ่นเหม็นเหมือนน้ำมันดินฟุ้งไปจับก็เหม็นติดมือ เขาเรียกพระยาตาบหัก รากกินอยู่คง...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 199)

จากตัวอย่าง “เรา” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 1 ที่ทรงใช้แทนพระองค์ในการทรงพระราชนิพนธ์ บันทึกประจำวัน (diary) เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทาง

(3) “...เมืองนี้เขาว่าเหย้าเรือนทำอย่างฝรั่งเศษมาก คือบางแห่งสูงหกชั้นลดลงมาห้า ชั้นสี่ชั้นโดยมาก สองชั้นมีน้อยหลัง ร้านตลาดทั้งปวงเป็นอย่างเมืองฝรั่ง มีผลไม้ของสดมาก ของที่ ขายตามร้านเป็นของฝรั่งทั้งนั้น เขาว่าร้านญี่ปุ่นเป็นดีกว่าทั้งหมด...”

(พระราชหัตถเลขา พ.ศ. 2440, น. 148)

จากตัวอย่าง “เขา” เป็นสรรพนามบุรุษที่ 3 ที่ทรงใช้แทนผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ระหว่างการเสด็จประพาสต่างประเทศ

การอ้างถึงด้วยนามที่ใช้เป็นสรรพนาม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้นามที่ใช้เป็นสรรพนาม คือ “พ่อ” ใน พระราชหัตถเลขาที่ทรงมีถึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล ในพระราชนิพนธ์ ไกลบ้านซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ที่อยู่ในรูปแบบจดหมาย

ตัวอย่าง

(1) “ขอลาอีกครั้งหนึ่งในการที่จะขึ้นบก นับว่าเป็นไกลออกไปอีก ขอฝากความคิดถึงแก่บรรดาผู้ที่พ่อมีความรักใคร่ทุกคน ขอให้มั่นใจว่าพ่อมีความสุขสบายขึ้นกว่าแต่ก่อน”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 102)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การอ้างถึงด้วยนามที่ใช้เป็นสรพนามที่ทำหน้าที่เหมือนสรพนามบุรุษที่ 1 คือ “พ่อ” เพื่อนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางประพาสต่างประเทศโดยใช้มุมมองของผู้เขียน และทรงใช้สรพนามบุรุษที่ 2 คือ “ลูก” แทนผู้รับสาร คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล

(2) “หญิงน้อย

เมื่อคืนนี้ฝนตกจนได้ยินเสียงดัง พ่อกินข้าวเช้าในห้องนอน แต่กับเช้าแลเหลือเกินทำกันตามภาษาไม่มีอะไรจะทำ กรอ่ย ๆ เพื่อน ๆ ก็กินไป เวลาเช้า ๓ โมงเรือถึงตำบลนาวิก นาวิกตำบลนี้เป็นอาณาเขตรนอระแวกที่แคบที่สุด ลูกคงจะรู้แล้วว่านอระแวกกับสวีเดนเป็นแหลมยาวแอบกันอยู่คล้ายกันกับเมืองไทย...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 117)

จากตัวอย่าง “ลูก” เป็นคำเรียกญาติที่ใช้อ้างถึงผู้รับสาร คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภานภดล ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกในการขึ้นต้นจดหมายว่า “หญิงน้อย” โดยทำหน้าที่เหมือนสรพนามบุรุษที่ 2

2. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ที่เสด็จประพาสทั้งทางด้านสภาพภูมิประเทศ สภาพบ้านเมือง เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตของประชาชน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงนิทาน ตำนานเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ด้วย

กลวิธีการเชื่อมโยงความที่พบว่ามีส่วนช่วยในการนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ จากการเสด็จประพาสต่างประเทศนั้น ได้แก่ การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ การซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน การใช้คำจากกลุ่มและลูกกลุ่ม การใช้คำแสดงองค์ประกอบของ

หน่วยใหญ่ การใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง การใช้คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด การใช้คำเชื่อมแสดงการขยายความ และการใช้คำเชื่อมแสดงเวลา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทางต่างประเทศ ดังตัวอย่าง

(1) “...มอสแห้ง ๆ สีขาวนั้นเป็นอาหารของกวางเรนเดียร์ที่ใช้ลากเลื่อน ซึ่งไปเห็นเมื่อวานนี้ ตัวเรนเดียร์นี้ สีสั้มน่าเกลียด มีขาทั้งดำปนกัน ขาวแห้ง ๆ เหมือนกันกับมอส ดำก็เปื้อน ๆ กินมอสนี้เบิกบานทีเดียว...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 84)

จากตัวอย่าง “ตัวเรนเดียร์นี้” ประกอบด้วยคำลักษณนาม “ตัว” คำนามที่เป็นคำทับศัพท์ “เรนเดียร์” และคำชี้เฉพาะที่ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “นี้” ใช้อ้างถึงสัตว์ชนิดหนึ่งคือ “กวางเรนเดียร์” ซึ่งเป็นกวางที่ใช้สำหรับลากเลื่อน โดยพระองค์ทรงบรรยายลักษณะของกวางชนิดนี้ที่ทรงพบว่ามีสีขาวดำและกินมอสแห้งเป็นอาหาร

(2) “...ในประเทศนอร์เวย์นี้ตรงกันข้ามกับเดนมาร์คเช่นที่ได้กล่าวมาแล้ว คือเดนมาร์คไม่มีเขาเลย ที่นี่หาที่ราบไม่ได้เลยเป็นเขาไปทั้งนั้น ถึงฮอกอนเคยพูดว่าอยากชอลเขาที่นี่ไปตั้งไว้ที่เดนมาร์คสักเขาหนึ่ง...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 119)

จากตัวอย่าง “ที่นี่” ประกอบด้วยคำนามทั่วไป “ที่” และคำชี้เฉพาะที่ทำหน้าที่เป็นคำขยาย “นี้” ใช้อ้างถึงสถานที่ คือ “ประเทศนอร์เวย์” โดยพระองค์ทรงบรรยายลักษณะของประเทศนอร์เวย์ว่าไม่มีที่ราบ เป็นเขาไปทั้งนั้น

การซ้ำรูป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การซ้ำรูปทั้งการซ้ำทุกส่วนและการซ้ำบางส่วนเพื่อแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ทรงพบเห็นระหว่างการเดินทาง

ตัวอย่าง

(1) “มีประหลาดอย่างหนึ่งซึ่งกรมทิวากรกล่าวว่า กล้วยไม้ ต้องการที่ชื้นมาก แต่ที่นี้กลับกล่าวตรงกันข้าม ว่าเพราะชื้นมากไปกล้วยไม้ จึงไม่ค่อยงาม...”

(ชวาครั้งหลัง, น. 24)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำทุกส่วนที่คำนาม คือ “กล้วยไม้” เพื่อใช้ในการบรรยายลักษณะของกล้วยไม้ที่ชวาว่าไม่ชอบความชื้นซึ่งต่างกับลักษณะกล้วยไม้ทั่วไปที่ต้องการความชื้น

(2) “...ประเทศชวาที่ทั้งภูมิสถานแลทางที่ไปมาใกล้ข้างอินเดียกว่าข้างเมืองจีน จะว่าข้างเจ้าแผ่นดินซึ่งได้ปกครองแผ่นดินมา ๑๔๐๐ ปีเศษ ก็กล่าวว่ามาแต่อินเดีย ศาสนาพราหมณ์ก็กล่าวว่ามาแต่อินเดีย ครั้นตกลำขึ้นกลางราว ๙๐๐ ปีนี้ ก็ว่าเจ้าแผ่นดินไปเล่าเรียนที่อินเดียถึง ๔ องค์...”

(ชวาครั้งสองเดือน, น. 236)

จากตัวอย่าง ปรากฏการซ้ำทุกส่วนของคำนาม คือ “อินเดีย” เพื่อบรรยายลักษณะศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏในประเทศชวาว่าได้รับอิทธิพลมาจากประเทศอินเดียมาก

การซ้ำโครงสร้าง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวซ้ำโครงสร้างเพื่อให้รายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ทรงพบระหว่างการเดินทางเสด็จประพาสต่างประเทศ

ตัวอย่าง

(1) “...วิธีรำนั้นก็ไม่ผิดอะไรกับบอโดโยแต่ที่นี้รำเรียบร้อยพริ้วพร้อมสม่ำเสมอ ดีกว่าไซโลและมีกลิ่นต่าง ๆ คือ กระดิกนิ้วไม่ให้มือไหว กระดิกหน้าไม่ให้คอไหว เป็นต้น...”

(ชวาครั้งหลัง, น. 189)

จากตัวอย่างปรากฏการซ้ำโครงสร้าง คือ “กระดิก+...+ไม่ให้+...+ไหว” ส่วนหน่วยคำอื่นที่บรรจุในโครงสร้างเพื่อแสดงลักษณะวิธีการรำนั้นต่างกันไป

(2) “...ฤดูยิ๊งนกเข่นนี้อยู่ในฤดูหนาว ที่มีเสียงกลางวันในกลางป่า แลที่ป่าเข่นนี้กัน กำแพงทั้งสี่นี้ การซึ่งจะกำหนดว่าที่ใดควรทำอย่างใดนั้นแล้วแต่พื้นที่ เพราะพื้นที่เหล่านั้น เปนที่อกเขา บางแห่งก็เป็นกรวดเปนศิลา บางแห่งก็เป็นทราย...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 472)

จากตัวอย่างปรากฏการซ้ำโครงสร้าง คือ “บางแห่งก็เป็น+...” ส่วนหน่วยคำอื่นที่ตามมา เพื่อแจกแจงรายละเอียดของลักษณะภูมิประเทศนั้นต่างกันออกไป คือ “เปนกรวดเปนศิลา” และ “เปนทราย”

การใช้คำศัพท์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไรอย่างหนึ่ง ได้แก่ การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน การใช้คำจากกลุ่มและลูกกลุ่ม การใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่ ในการแสดงความสัมพันธ์กันของข้อความเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ตัวอย่างการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน

(1) “...ต้นไม้อื่น ๆ ถึงฤดูหนาวเข้าใบร่วง เวลาสะโนตกแลหนาวจัด น้ำแข็งแลดูขาวไปหมด...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 268)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “ฤดูหนาว” “สะโน” “หนาว” “น้ำแข็ง” “ขาว” ซึ่งเป็นชุดคำที่มีความหมายสัมพันธ์กันเกี่ยวกับธรรมชาติในฤดูหนาว

ตัวอย่างการใช้คำจากกลุ่มและลูกกลุ่ม

(2) “...เกวียนร้านผักนี้ล้มเล่าไปเปนสิ่งซึ่งเห็นชินตาในเมืองปาเลอร์โมเหมือนกัน คือมี ผักสิ่งละอันพรรณละน้อย มีมันเสียบไม้ปักที่ปากกระสอบ มีมะเขือเทศเสียบไม้ปักที่ปากกระสอบ มีผักเหลียงแต่ลูกไม่กลมหรือแบนเหมือนของเรา รูปยาวเหมือนบวบแต่โตเท่าผักเขียว...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 777-778)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำจากกลุ่ม คือ “ผัก” และคำลูกกลุ่ม คือ “มัน” “มะเขือเทศ” “ผักเหลียง” “บวบ” “ผักเขียว” ซึ่งเป็นการให้รายละเอียดเกี่ยวกับผักชนิดต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงพบเห็นที่ร้านขายผักในเมืองปาเลอร์โม

ตัวอย่างการใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่

(3) “...ไปต่อไปอีกจนถึงนอกหมู่บ้านจึงพบเรือนอย่างสุดาแท้ คือหลังคาเดี่ยวสูง จั่วโง้งออกไปข้างนาเพราะใช้อกไก่อยาว บันลมใช้ไม้แก่นเล็ก ๆ ไขว้กันเหมือนเขาควย ฝาแฝงไม่มี หน้าต่างมีแต่ประตูช่องเดียว...”

(ชวากว่าสองเดือน, น. 104)

จากตัวอย่าง มีการใช้คำที่เป็นส่วนประกอบของเรือน คือ “หลังคา” “จั่ว” “อกไก่อ” “บันลม” “ฝาแฝง” “หน้าต่าง” “ประตู”

การใช้คำเชื่อม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด คำเชื่อมแสดงการขยายความ ในการบรรยายหรืออธิบายเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ส่วนคำเชื่อมแสดงเวลามีบทบาทสำคัญกับรูปแบบงานเขียนที่มีลักษณะเป็นบันทึกประจำวัน(diary)ที่มีเรื่องเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยตลอดเพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันต่อเนื่องกันไป

ตัวอย่างการใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง

(1) “...เรื่องปลูกจากอีกอย่างหนึ่งที่เมืองไทรนี้เห็นปลูกทุกหนทุกแห่ง ตามริมแม่น้ำ ลำบากลำกลางลำกระโดงไม่มีที่เว้นว่าง จนจากเป็นสินค้าออกจากเมืองปีหนึ่งมาก ๆ ตามแถบหนทางที่มานี้มีจากเกือบตลอดไป ไร่อื่น ๆ มีไร่มันสำโรงเป็นต้น มีเล็กน้อย...”

(พระราชหัตถเลขา แหลมมลายู, น. 203-204)

จากตัวอย่าง “เป็นต้น” เป็นคำเชื่อมแสดงตัวอย่างโดยเชื่อมระหว่าง “ไร่อื่น ๆ” กับ “มีไร่มันสำโรง” ซึ่งเป็นการแสดงตัวอย่างของพืชไร่อื่น ๆ ที่พระองค์ทรงพบนอกจากต้นจากที่ปลูกกันมากในท้องถิ่นนั้น โดยแสดงตัวอย่างพืชไร่ชนิดอื่นคือ “ไร่มันสำโรง”

ตัวอย่างการใช้คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด

(2) “ที่เกาะลังกาวิเป็นเกาะรูปพรรณสัณฐานอย่างเดียวกับเกาะตรูเตานั้นเอง **คือ**ข้างในเป็นเขายาว ๆ ต่อกัน เกี้ยวหัวเกี้ยวทำยบ้าง ซ้อนบ้างไม่ซ้อนทบนัก ตามหน้าเกาะใหญ่เป็นเกาะเล็ก ๆ รายไปตลอด...”

(แหลมมลายู ล.1, น. 192)

จากตัวอย่าง “คือ” เป็นคำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด โดยแสดงลักษณะทางกายภาพของเกาะลังกาวิ

ตัวอย่างการใช้คำเชื่อมแสดงการขยายความ

(3) “...ไปอีกหน่อยหนึ่งถึงเมืองซุริค **ซึ่ง**เป็นเมืองใหญ่ในสวีตเซแลนด์ แต่ในเมืองมีพลเมืองถึงแสนห้าหมื่นคน เปนที่ตั้งโรงจักรทอแพร ทอผ้า พิมพ์ผ้าลาย ทำกระดาดต่าง ๆ ดูเปนโรงงานไปรอบเมือง รถไฟช่างมากจริง ๆ หลายสายหลายทางแยกย้ายกันมาเก่าแก่กันไปทั้งนั้น สเตชันก็ใหญ่โต รถไปรออยู่ที่นี้นาน ออกจากนี้มาหน่อยหนึ่งจึงถึงแม่น้ำไรน์ **อัน**เปนแม่น้ำปันแดนสวีตเซแลนด์กับเยอรมนี...”

(ไกลบ้าน ล.2, น. 256-257)

จากตัวอย่าง “ซึ่ง” เป็นคำเชื่อมแสดงการขยายความที่ขยายความเกี่ยวกับเมืองซุริคว่า “เปนเมืองใหญ่ในสวีตเซแลนด์” และ “อัน” เป็นคำเชื่อมแสดงการขยายความ โดยแสดงการขยายความเกี่ยวกับแม่น้ำไรน์ว่า “เปนแม่น้ำปันแดนสวีตเซแลนด์กับเยอรมนี”

ตัวอย่างการใช้คำเชื่อมแสดงเวลา

(4) “...พบหมอทั้ง ๓ คนออกมาที่ประตูบ้าน แจ้งว่าเขียนรายงานยังไม่แล้ว แต่เมื่อถามได้ความว่าหมอได้ฉีดยาควินินไป **วานซืนนี้** ครั้งหนึ่งแล้ว **วันนี้** เข้าก็ได้ฉีดยาอีกครึ่งหนึ่ง...”

(ชวาครั้งหลัง, น. 70)

จากตัวอย่าง “วานซืนนี้” และ “วันนี้” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลา บอกช่วงเวลาที่มาพบหมอและการรักษาโดยการฉีดยาควินินให้พระโอรส

(5) “เมื่อคืนนี้ได้รับหนังสือด้วย เขียนหนังสือด้วย ได้นอนจนดึก แต่เช้า ๒ โมงต้องตื่นตามเคย...”

(ไกลบ้าน ล.1, น. 210)

จากตัวอย่าง “เมื่อคืนนี้” เป็นคำเชื่อมแสดงเวลา บอกช่วงเวลาที่จะองค์ทรงได้รับหนังสือและทรงพระอักษร

จากผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการเชื่อมโยงความที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวและกลวิธีการนำเสนอสารคดีท่องเที่ยว ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบงานเขียนของพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ นี้ คือ การอ้างถึงด้วยบุรุษสรรพนาม การอ้างถึงด้วยนามที่ใช้เป็นสรรพนาม การอ้างถึงด้วยการชี้เฉพาะ การซ้ำรูป การซ้ำโครงสร้าง การใช้คำที่อยู่ในชุดเดียวกัน การใช้คำจากกลุ่มและลูกกลุ่ม การใช้คำแสดงองค์ประกอบของหน่วยใหญ่ การใช้คำเชื่อมแสดงตัวอย่าง การใช้คำเชื่อมแสดงการแจกแจงรายละเอียด การใช้คำเชื่อมแสดงการขยายความ และการใช้คำเชื่อมแสดงเวลา

ผลการศึกษาทั้งหมดสรุปได้ว่า ผลที่ได้จากการเชื่อมโยงความทั้ง 5 ประเภท คือ การอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ มี 2 ลักษณะ คือ ผลต่อสำนวนภาษา และผลต่อลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยว

ผลต่อสำนวนภาษาพบว่า กลวิธีการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ การใช้คำเชื่อม และการละ ส่งผลให้สำนวนภาษาในพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสต่างประเทศของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ มี 3 ลักษณะ คือ การใช้ภาษาที่กระชับ การใช้ภาษาที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง เข้าใจง่าย และการใช้ภาษาที่ไพเราะ สละสลวย อ่านแล้วเพลิดเพลิน

ผลต่อลักษณะงานเขียนประเภทสารคดีท่องเที่ยวพบว่า กลวิธีการเชื่อมโยงความโดยการอ้างถึง การซ้ำ การใช้คำศัพท์ และการใช้คำเชื่อม มีความสอดคล้องกับลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ลักษณะของสารคดีท่องเที่ยวที่มุ่งให้ความรู้ด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และรูปแบบการนำเสนอสารคดีท่องเที่ยว